

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 68. sjednici, održanoj dana 07.08.2020. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

I.

Usvaja se Lokalni akcioni plan iz oblasti invalidnosti s ciljem unapređenja prava i položaja osoba s invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona (2020.-2021.).

II.

Obavezuju se sve institucije Zeničko-dobojskog kantona da u okviru svojih nadležnosti realiziraju aktivnosti predviđene Lokalnim akcionim planom iz tačke I. ovog zaključka.

III.

Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

PREMIJER

Mirza Ganić

Broj: 02- _____ /20

Datum, 07.08.2020. godine

Zenica

DOSTAVLJENO:

1x Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice,

1x Ministarstvo zdravstva,

1x Ministarstvo za pravosuđe i upravu,

1x Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,

1x Ministarstvo za boračka pitanja,

1x Ministarstvo finansija,

1x Ministarstvo za privredu,

1x Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline,

1x Kantonalni zavod za pravnu pomoć,

1x Savez ratnih vojnih invalida, putem Ministarstva,

1x Koalicija organizacija osoba s invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona, putem Ministarstva,

1x Udruženje roditelja i djece oboljele od SSP iz Maglaja, putem Ministarstva,

1x a/a.

**BOSNA I HERCEGOVINA FEDERACIJA
BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA ZENIČKO DOBOJSKOG KANTONA**

**Lokalni akcioni plan iz oblasti
invalidnosti s ciljem
unapređenja prava i položaja
osoba s invaliditetom Zeničko-
dobojskog kantona (2020.-2021.)**

Zenica, juli 2020. godine

TERMINOLOGIJA

Radi odgovarajućeg razumjevanja i primjene Lokalnog akcionog plana ZDK u daljem tekstu skraćeno LAP, te potrebe razvijanja prakse korištenja usvojene terminologije u oblasti invalidnosti, naglašavamo da ključni pojmovi koji su korišteni imaju značenje kako je definirano UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, i to:

1) **Osoba/lice s invaliditetom** je osoba koja ima dugotrajna fizička, mentalna, intelektualna ili čulna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njeno potuno i djelotvorno sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invalidnosti.

2) **Dijete** je osoba do navršenih osamnaest godina života.

3) **Dijete sa smetnjama u fizičkom i/ili psihičkom razvoju** je dijete koje zbog tjelesnih, čulnih, komunikacijskih, govorno-jezičkih ili intelektualnih teškoća treba dodatnu podršku za učenje i razvoj, kako bi ostvarilo najbolji mogući razvojni rezultat i socijalnu uključenost.

4) **Diskriminacija osobe s invaliditetom** je bilo kakvo razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje osoba na osnovu fizičkih, mentalnih, intelektualnih ili čulnih oštećenja koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili upotrebe svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, što uključuje i uskraćivanje razumne prilagodbe.

5) **Deinstitucionalizacija** je proces u kojem se sistem zaštite, prvenstveno uspostavljen tako što osobu sa invaliditetom isključuje iz društva, transformiše u sistem zaštite koji ima za cilj da olakša učešće u društvu, nudeći širok spektar usluga obezbijeđenih na nivou zajednice, a poštujući pri tom načela izbora i odluke.

6) **Univerzalni dizajn** predstavlja osmišljavanje proizvoda, okruženja, programa i usluga tako da sve osobe mogu u najvećoj mogućoj mjeri da ih koriste bez dodatnih adaptacija. Univerzalni dizajn ne isključuje pomagala za određene kategorije osoba s invaliditetom, kada su im takva sredstva potrebna.

7) **Komunikacija** obuhvata jezike, prikazivanje tekstova, Brajevo pismo, taktilnu komunikaciju, formate sa velikim slovima, pristupačne multimedije, kao i pisane medije, audio snimke, jednostavan jezik, ljudske čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacija, uključujući pristupačne informativne i komunikacijske tehnologije.

8) **Jezik** obuhvata govorne i znakovne jezike i druge oblike neizgovorenih jezika

METODOLOGIJA IZRADE LAP

Kao metodološka osnova za izradu ovog plana korištena je Agenda 22, strategija koja se u međunarodnim okvirima najčešće koristi za izradu planova i politika u oblasti invalidnosti, a razvio ju je Švedski pokret osoba s invaliditetom. Bazirana je na **UN Standardnim pravilima za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom, kao i UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te Strategiji za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom FBiH 2016.-2021.**

Uz to, ova metoda je usvojena i Politikom u oblasti invalidnosti u BiH, tako da se može smatrati relevantnim metodološkim okvirom za izradu ovog plana, ali i za njegovu kasniju implementaciju i praćenje nivoa realizacije i efekata predviđenih mjera.

Ovaj akcioni plan se odnosi na sve osobe sa invaliditetom, bez obzira na načine i uzroke nastanka invaliditeta, a težište je na oblastima: Pristupačnost, Zdravstvo, Socijalna zaštita, Servisi podrške i Obrazovanje, Kultura i Sport, Generalno.

UVOD

Bosna i Hercegovina kao država teži integraciji u evropsku zajednicu i razvoju građanskog društva u kojem se poštuju ljudska prava i osnovne slobode, te zabranjuje diskriminacija. U tom smislu, neophodno je ustrajati na izgradnji politike u oblasti invalidnosti koja će biti uspostavljena na ljudskim pravima i socijalnom modelu, prema kojem je sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu ograničeno ili onemogućeno zbog različitih prepreka koje mogu biti fizičke prirode, ali i prepreka u vidu zakona i politika nepovoljnih za položaj osoba s invaliditetom, a ne zbog oštećenja koje te osobe imaju, kako se kroz dugi niz posmatralo.

U skladu sa ovim modelom, naglasak se ne stavlja na sam invaliditet nego na *preostale sposobnosti osobe* koja će, nakon što društvo ukloni postojeće prepreke, ostvariti svoj potpuni razvoj.

Bosna i Hercegovina je u maju 2008. godine usvojila prvi dokument od značaja za oblast invalidnosti u Bosni i Hercegovini, **Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 76/08)**, kojim se opredijelila za novi pristup u oblasti invalidnosti, zasnovan na ljudskim pravima i socijalnom modelu. Na osnovu ovog dokumenta urađen je prvi operativni dokument *Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015 godina*.

S obzirom da je period implementacije ovog strateškog dokumenta završen, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je imenovala radnu grupu u koju su uključeni predstavnici svih resora od značaja za položaj osoba s invaliditetom i predstavnici organizacija osoba s invaliditetom, koja je pripremila **Strategiju za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2016.-2021** . Svrha ovog dokumenta je da se definiraju strateški prioriteta, ciljevi i aktivnosti u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine za novo strateško razdoblje, koji će slijediti prethodno uspostavljene principe multisektorskog pristupa u oblasti invalidnosti i koji će doprinijeti unapređenju položaja osoba sa invaliditetom, pa samim tim i društva u cjelini te obezbjediti kontinuirano djelovanje na tom polju i po isteku vremenskih okvira,

Vlada Federacije je shodno navedenom dala instrukcije da se u svakom kantonu formiraju Interresorne grupe koje će raditi na provedbi i razradi strategije na nižim nivoima vlasti prema ustavnom uređenju Federacije Bosne i Hercegovine i kreiranju vlastitih LAP koristeći za osnovu Strategiju.

1. ZAKONODAVNI OKVIR

Kao osnov za izradu Lokalnog akcionog plana iz oblasti invalidnost, korišteni su domaći i međunarodni pravni akti te Strategija za unapređenje prava osoba sa invaliditetom FBiH 2016-2021.

Domaći pravni akti

Osim navedenih međunarodnih dokumenata, od domaćih dokumenta pri izradi Strategije koristili su se prvenstveno:

- *Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini* iz maja 2008. godine,
- *Analiza implementacije Strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015 godine iz decembra 2015. godine, sa Analizom I izvještajem o provedbi Lokalnog akcionog plana iz oblasti invalidnosti ZDK 2016.-2018.,*
- *Lokalni akcioni plan za period 2016.-2018. godine,*
- *Izvještaj o realizaciji Lokalnog akcionog plana za period 2016.-2018. Godine.*

2. PRESJEK STANJA U OBLASTIMA BITNIM ZA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM

ZDRAVSTVO

Nadležni resori i institucije

U skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine utvrđena je podijeljena ovlast federalne vlasti i kantona u oblasti zdravstva, s tim da federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču ove ovlasti, a kantoni imaju pravo utvrđivati politiku i provoditi zakone.

U osiguravanju i provođenju zdravstvene zaštite u Federaciji sudjeluju zdravstvene ustanove, privatne prakse, zavodi zdravstvenoga osiguranja, Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine, komore iz oblasti zdravstva, poslodavci, obrazovne i druge ustanove, humanitarne, vjerske, sportske i druge organizacije, udruge, obitelji i građani. Jedinice lokalne samouprave, prema utvrđenim pravima i obavezama, osiguravaju uvjete za ostvarivanje zdravstvene zaštite na svome području.

Stanje u oblasti

Federacija Bosne i Hercegovine, svim građanima garantuje neotuđivo pravo na ostvarivanje zdravstvene zaštite, odnosno pravo na pristupačnu zdravstvenu uslugu, standardne kvalitete jednakog sadržaja, uključujući osobe sa invaliditetom, koje ostvaruju zdravstvenu zaštitu pod jednakim uslovima kao i ostale osigurane osobe.

U vezi sa zdravstvenim osiguranjem, treba skrenuti pažnju na **Odluku o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 21/09)** koja ima za cilj ujednačavanje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja na teritoriji cijele Federacije Bosne i Hercegovine. Osnovni paket sadrži i listu ortopedskih pomagala. Međutim, ista se u većini kantona još uvijek ne primjenjuje ili djelomično zavisno od finansijskih mogućnosti Kantona, gdje imamo iskazanu diskriminaciju po mjestu življenja osobe sa invaliditetom.

Temeljem važećih propisa u oblasti zdravstva utvrđeni su uslovi pristupačnosti za osobe sa invaliditetom, u smislu ukidanja arhitektonskih barijera, te je utvrđena obaveza zdravstvene ustanove da pacijentu sa invaliditetom, kojem se ne može dati usmena informacija na uobičajeni način, obezbijedi tumač znakovnog jezika ili ako je neophodna pisana informacija da se da na pismu

razumljivom za to lice. Međutim, u većini zdravstvenih ustanova nije uspostavljena praksa pozivanja tumača ili korištenja Brailleovog pisma.

Generalni prioriteti

- Nastaviti osnaživati službe u zajednici, posebno u cilju jačanja kvalitetnih i dostupnih programa u zajednici za osobe s invaliditetom;
- Povećati pristupačnost zdravstvene zaštite za osobe sa tjelesnim i senzornim invaliditetom;
- Olakšati pristup osobama s invaliditetom kvalitetnim ortopedskim pomagalima , uključujući njihovu dostupnost po pristupačnim cijenama;
- Edukacija zdravstvenih radnika po pitanju rada sa OSI;
- Nastaviti kontinuiranu suradnju sa organizacijama civilnog društva, kako u smislu njihovog aktivnog učešća u donošenju odluka iz oblasti zdravstva, tako i u smislu provođenja zajedničkih projekata.

OBRAZOVANJE

Nadležni resori i institucije

Za oblast odgoja i obrazovanja nadležna su kantonalna ministarstva obrazovanja, dok Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinirajuću i savjetodavnu ulogu.

Stanje u oblasti i prioriteti u budućem strateškom razdoblju:

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke učestvovalo je u izradi dokumenata koji, između ostalog, imaju za cilj unapređenje mogućnosti pristupa i učešća u obrazovanju za osobe s invaliditetom, i to: „Nacrt akcionog plana zasnovanog na preporukama inkluzivnih obrazovnih politika“, „Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine“, „Strateški pravci razvoja karijerne orijentacije u Federaciji BiH za period 2015-2020. godina“, te Prijedlog akcionog plana za implementaciju Strateških pravaca razvoja karijerne orijentacije u Federaciji BiH za period 2015-2020. godina. Paralelno sa razvojem strateških dokumenata u oblasti ranog rasta i razvoja djece podržavano je uspostavljanje integrativnih i održivih usluga koji unapređuju rani rast i razvoj djece na području šest kantona, te su organizirani različiti oblici edukacije profesionalaca koji pružaju usluge ranog rasta i razvoja za djecu sa tipičnim i atipičnim razvojem. Uz podršku federalne Radne grupe kreirano je nekoliko publikacija, i to: Vodič za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od rođenja do treće godine; Vodič za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine; Kurikulum za edukaciju roditelja od rođenja djece do polaska u školu; Razvojne bihevioralne skale za procjenu razvoja djeteta uzrasta od prvog mjeseca do navršenih šest godina, te su kreirani i materijali za roditelje djece sa tipičnim i atipičnim razvojem.

Aktivnosti u narednom periodu

U narednom periodu, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će učestvovati u izradi dokumenata koji se odnose na unapređenje mogućnosti pristupa i učešća u obrazovanju za osobe s invaliditetom te koordinirati sa Kantonalnim ministarstvima i, prema mogućnostima, finansirati aktivnosti koje se odnose na provođenje istih.

Također, predviđena su sredstva za podršku projektima koji imaju za cilj poboljšanje uključenosti i uslova obrazovanja u predškolskim ustanovama i javnim osnovnim školama za djecu sa poteškoćama u razvoju kroz program „Podrška projektima poboljšanja inkluzivnosti predškolskog i osnovnog obrazovanja“, kao i za programe „Podrška stručnom usavršavanju i cjeloživotnom učenju prosvjetnih radnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju“ i „Podrška studentima s invaliditetom, državljanima Bosne i Hercegovine, koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine“

PRISTUPAČNOST

Nadležni resori i institucije

Za oblast pristupačnosti u arhitektonskom smislu nadležna su Federalno ministarstvo prostornog uređenja i kantonalna ministarstva prostornog uređenja, a u smislu pristupačnosti u prometu, komunikacijama i informacijama nadležni su Federalno ministarstvo prometa i komunikacija i kantonalna ministarstva prometa i komunikacija, a shodno tome su disperzirane nadležnosti na Kantonalne nivoe.

Stanje u oblasti

Procjenjuje se da čak 10% stanovnika Bosne i Hercegovine ima fizičke, senzorne, razvojne, mentalne ili emotivne oblike invalidnosti, a 30% ukupnog stanovništva je posredno ili neposredno pogođeno posljedicama fenomena invalidnosti. Postojeći propisi u Federaciji Bosne i Hercegovine ne pokrivaju oblasti fizičkog okruženja i javnih informacija na adekvatan način. Propisi koji predviđaju standarde pristupačnosti sredine osobama sa invaliditetom, kao što su *Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH* i *Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za lica sa umanjenim tjelesnim mogućnostima*, u praksi se ne primjenjuju u potpunosti. Novi objekti se slabo ili nikako prilagođavaju osobama s invaliditetom, a oni za koje se smatra da su prilagođeni nisu pristupačni za osobe s invaliditetom jer njihove rampe nisu u potpunosti izgrađene prema važećim propisima prema kojima nagib ne smije da prelazi 7%.

Svi naponi za uklanjanje arhitektonskih barijera su stihijski i kampanjski, prvoshodno na inicijativu organizacija osoba s invaliditetom i uz podršku donatora te participiranje pojedinih lokalnih samouprava. Čine se pomaci, ali je neophodna provesti dodatne napore u ovoj oblasti.

Osobe sa oštećenjem sluha i vida imaju ograničen pristup informacijama u različitim komunikacijama, dok su mobilna pristupačnost, web pristupačnost, te RTV pristupačnost na niskom nivou zastupljenosti. Zanemarene su elementarne specifičnosti i potrebe lica sa invaliditetom pri dizajniranju web stranica, ne vodeći računa o web pristupačnosti. Ukazano je da mediji i telekomunikacijske usluge, uključujući internet nisu prilagođene potrebama slijepih i slabovidnih lica i lica sa oštećenim sluhom.

Pored tehničkih problema prisutni su i jezički problemi, jer se softveri i hardveri prilagođavaju za potrebe engleskog jezika. Identifikovan je nedostatak mobilnih telefona i aplikacija koje pružaju jednostavniju podršku i korištenje usluga mobilne telefonije od strane slijepih lica. Ukazano je na zanemarivanje potrebe za zvučnim opisima, pristupom programskim vodičima i menijima (izbornicima), pristupom postavkama kontrasta i veličine teksta pri osmišljavanju digitalnih televizijskih sistema i usluga koji su vrata ka internetu za lica sa oštećenjem vida. Ukazano je na zanemarivanje specifičnih potreba osoba sa invaliditetom (slijepih i slabovidnih lica, gluhih i nagluhih lica i lica sa drugim smetnjama) u programima javnih RTV i drugih servisa.

Ukazano je na pogrdno korištenje termina o invalidnosti u medijima (pogrdno nazivanje i neprimjereno poređenje, stigmatizacija osoba sa invaliditetom). Ukazano je da je potrebno unaprijediti kvalitet i kvantitet programa za djecu sa poteškoćama, ali i programa namijenjenih osobama sa invaliditetom (od emisija sa redovnim terminima do priloga).

Neophodno je emitovati više informacija u medijima o roditeljima djece sa poteškoćama u razvoju. Postojeća tehnička pravila tj. *Smjernice za projektovanje, građenje, održavanje i nadzor na putevima Federacije BiH* koja je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila svojom Odlukom V. broj:786/06 od 07.12.2006 godine, ne sadrže mjere pristupačnosti osoba s invaliditetom saobraćajnim komunikacijama.

Generalni prioriteti

- Uklanjanje arhitektonskih, komunikacijskih, psiholoških i kulturnih barijera i stvaranje okruženja koja ne ograničava osobe s invaliditetom u pogledu uključivanja u društvenu zajednicu.
- Razraditi opšte odredbe o pristupačnosti javnih informacija i informacionih tehnologija osobama sa invaliditetom.

SOCIJALNA ZAŠTITA

Nadležni resori i institucije

Za oblast socijalne zaštite osoba sa tzv. neratnim invaliditetom i civilnih žrtava rata nadležni su Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centri za socijalni rad i općinske/gradske službe socijalne zaštite, a za oblast zaštite ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca nadležni su Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata i kantonalna ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata i općinske/gradske službe za boračko-invalidsku zaštitu.

Stanje u oblasti

Institucionalni okvir zadužen za provedbu propisa o pravima na materijalnu podršku i zaštitu osoba s invaliditetom u Federaciji BiH je različit i složen s obzirom da se prava ovih osoba ostvaruju po nekoliko zakona i na više nivoa vlasti. Tako ratni vojni invalidi ostvaruju prava po Zakonu o boračko-invalidnoj zaštiti u F BiH, invalidi rada po Zakonu o penzijsko-invalidnom osiguranju, civilne žrtve rata i osobe sa neratnim invaliditetom po Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom.

Obuhvat korisnika i novčani iznosi su također izuzetno neujednačeni. Tako osobe s neratnim invaliditetom ostvaruju prava na novčanu naknadu za prava: lična invalidnina, dodatak na tuđu njegu i pomoć i ortopedski dodatak, ali samo ako im je procijenjeno 90 i 100% oštećenja organizma.

Civilne žrtve ostvaruju sljedeća prava: lična invalidnina I-VI grupe od 60 do 100% invalidnosti, mjesečno lično novčano primanje u jedinstvenom iznosu, dodatak za njegu i pomoć drugog lica od I-III stepena oštećenja organizma, ortopedski dodatak od I-III stepena i porodična invalidnina za 1,2,3 i 4 i više članova porodice. Ova prava finansiraju se participativno, 70% iz Budžeta Federacije BiH i 30 % iz kantonalnih budžeta.

Osobe s invaliditetom aktivno učestvuju u kreiranju, implementaciji i monitoringu strateških, akcionih, zakonskih i drugih programa od značaja za ovu populaciju, najčešće kao članovi komisija, radnih tijela i grupa za izradu i provedbu ovih dokumenata i kroz javne konsultacije i rasprave.

U ostvarivanju prava iz oblasti socijalne zaštite osoba s invaliditetom u Federaciji BiH nema diskriminacije po dobnoj, nacionalnoj, spolnoj i rasnoj osnovi. Međutim evidentna je diskriminacija osoba s invaliditetom po osnovu uzroka nastanka invalidnosti u pogledu obima i iznosa ostvarenih prava.

Generalni prioriteti

Imajući u vidu iskustvo i rezultate Izvještaja *analize implementacije Strategije* za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015, Preporuke Vijeća ministara BiH na poboljšanje provedbe strateških i akcionih dokumenata u oblasti invalidnosti, Preporuke Konferencije „Stanje i perspektive u oblasti invalidnosti u Federaciji BiH: Implementacija UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – instrumenti za njeno provođenje u F BiH“, te prioritete koji su planirani u *Nacrtu Strategije invalidnosti Vijeća Evrope 2016-2021*, u ovom strateškom razdoblju prioriteti u oblasti socijalne zaštite osoba s invaliditetom trebaju biti:

- Prevazilaženje diskriminacija OSI: - pravna rješenja u oblasti socijalne zaštite osoba s invaliditetom, postojeća i nedostajuća uskladiti sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i praksom EU na svim nivoima vlasti.. Voditi računa o osobama s invaliditetom koje mogu biti višestruko diskriminisane, kao što su žene i manjine.
- Uspostavljanje uslova za izjednačavanje mogućnosti: - uspostavljanje i razvijanje sistema servisa podrške za osobe s invaliditetom.
- Podizanje svijesti o pravima, potrebama i mogućnostima osoba s invaliditetom: - U svim prilikama i aktivnostima raditi na edukaciji i promicanju prava, potreba i mogućnosti osoba s invaliditetom i na podizanju svijesti o značaju njihovog adekvatnog razumijevanja; Pokrenuti otvaranje i prevazilaženje stereotipa u vezi osnivanja porodice osoba s invaliditetom, percepcije i društvenog položaja porodica osoba s invaliditetom i uvjerenja o njihovoj ulozi u životu osoba s invaliditetom. Podržavati praksu obilježavanja značajnih datuma za osobe s invaliditetom.
- Razvijanje organizacija osoba s invaliditetom i sudjelovanje osoba s invaliditetom u procesima donošenja odluka Također, osobama s invaliditetom se treba omogućiti da utiču na odluke koje se tiču njihovog vlastitog života, kao i na odluke od društvenog interesa.

SPORT

Nadležni resori i institucije

Za oblast kulture i sporta nadležni su Federalno ministarstvo kulture i sporta i kantonalna ministarstva kulture i sporta.

Stanje u oblasti

U prethodnom strateškom razdoblju Kantonalno ministarstvo nauke, obrazovanja, kulture i sporta je podržalo programe/projekte osoba s invaliditetom, što je dijelom doprinijelo ostvarivanju zavidnih rezultata u ekipnom i pojedinačnom invalidskom sportu te kontinuitetu održavanja sportskih manifestacija u invalidskom sportu značajnih za ZDK.

Generalni prioriteti

- U narednom strateškom razdoblju Federalno ministarstvo kulture i sporta planira izdvojiti više sredstava za podršku projektima/programima iz oblasti sporta osoba s invaliditetom prenešeno na niže nivoe Kantona kao instrukcija kod određivanja visine utroška po Transeferu za invalidski sport.
- Izrada Strategije razvoja invalidskog sporta na nivou ZDK

OSNOVNI CILJ LAP

Osnovni cilj LAP definisan je na osnovama dugoročne i sveobuhvatne vizije, te postojeće Strategije ali sa rezultatima koji se očekuju u definisanom te kontinuiranom periodu i kojim je planirano sljedeće: „Unaprijediti prava i položaj osoba s invaliditetom u smislu da im se omogući uključivanje i sudjelovanje na svim nivoima i oblastima društva na ravnopravnoj osnovi sa ostalima, unaprijede uslovi i način života i rada za osobe s invaliditetom u okruženju te dostigne veći nivo samostalnosti i slobode izbora u društvu a u skladu sa usvojenim međunarodnim standardima.“

SPECIFIČNI CILJEVI I AKTIVNOSTI LAP

U planiranju i provođenju aktivnosti LAP koji podlogu ima u Strategiji, u okviru cjelokupne populacije osoba s invaliditetom posebnu pažnju treba posvetiti osjetljivim i potencijalno višestruko diskriminiranim skupinama, kao što su:

- djeca s teškoćama u razvoju čiji razvoj, pa samim tim i posljedice invalidnosti, umnogome mogu odrediti mjere rane detekcije i intervencije, kao i podrška inkluzije u odgojno-obrazovnom sistemu;
- mlade osobe s invaliditetom koje se, kao naročito ranjiva grupa osoba, suočavaju s nizom prepreka i ograničenja u ostvarivanju svojih prava na obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje, osnivanje porodice, itd.;
- osobe s invaliditetom koje su usljed kulturoloških predrasuda i stereotipa vrlo često suočene s višestrukom diskriminacijom (npr. žene i djevojke);
- osobe s invaliditetom starije životne dobi koje postaju sve brojnija i značajnija društvena grupa i izazov u kreiranju politika za osobe s invaliditetom, posebno u društvima slabog ekonomskog stanja i sa velikim brojem nezaposlenih kao što je naše, i
- osobe s teškim invaliditetom čija kvaliteta života direktno zavisi od razvijenosti servisa i usluga u zajednici i kojima je potrebna izrazita društvena podrška.

Za razliku od prethodnog strateškog dokumenta, u kojem su ciljevi i aktivnosti definirani u dvanaest prioritarnih oblasti, u LAP ciljevi su definirani po specifičnim pitanjima koja određuju položaj osoba s invaliditetom u društvu i na kojima treba poduzeti odgovarajuće aktivnosti, da bi se ostvario generalni cilj LAP. Radi se o sljedećim specifičnim pitanjima koja određuju položaj osoba s invaliditetom u društvu, posljedice invalidnosti i kvalitetu njihova života:

- jednakost i nediskriminacija kroz zakone,
- pristupačnost okruženja, informacija i komunikacija,
- uključenost u sve društvene procese,
- prevencija i rana intervencija,
- dostupnost servisa podrške,
- zaštita od nasilja i iskorištavanja,
- podizanja svijesti javnosti i prevazilaženje predrasuda i stereotipa, te
- podizanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom.

Kompleksnost problematike invalidnosti, te disperzije sa viših nivoa na niže, djelomično ograničava provođenje svih specifičnih pitanja koja su spomenuta, a radi kvalitetnijeg pristupa problematici invalidnosti LAP će pokušati da obuhvati oblasti i aktivnosti koji se direktno tiču nadležnosti Kantona i dijelom lokalnih samopoprava a samim time se otvara mogućnosti da planirane aktivnosti budu sprovedene i primjenjene na području Zeničko dobojskog kantona.

Specifični cilj 1. Poboljšati status osoba s invaliditetom kroz unapređenje zakonodavnog okvira i osiguranje pravne podrške i zaštite prava osoba s invaliditetom.

Položaj osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine reguliše više od stotinu zakonskih i podzakonskih akata donesenih na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i kantona. Činjenica je da su ovi akti često međusobno neusklađeni, što stvara konfuziju u njihovoj primjeni i ostvarivanju prava osoba s invaliditetom, a mnogi od tih propisa su neusklađeni i sa samom Konvencijom.

Kako bi se stvorile osnove za adekvatno usklađivanje potrebno je, prije svega, provesti jedinstvenu analizu usklađenosti postojećih zakona sa Konvencijom. Osim toga, potrebno je usvojiti novu nedostajuću legislativu koja će unaprijediti status osoba s invaliditetom.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 1.

- Izvršiti analizu usklađenosti zakona u Federaciji Bosne i Hercegovine iz oblasti koje tretira ova Strategija sa Konvencijom.
- Uskladiti i dopuniti postojeće zakone sa Konvencijom.
- Usvojiti/donijeti nove zakonske i podzakonske akte koji će unaprijediti status osoba s invaliditetom.
- Osigurati institucionalne mehanizme praćenja diskriminacije osoba s invaliditetom uz ažuriranje godišnje informacije o stanju po ovom pitanju.
- Osigurati vođenje statističkih podataka o osobama s invaliditetom, dopuniti postojeće baze podataka

Specifični cilj 1. Poboljšati status osoba s invaliditetom kroz unapređenje zakonodavnog okvira i osiguranje pravne podrške i zaštite prava osoba s invaliditetom.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
1.1. Uskladiti i dopuniti postojeće zakone sa UN Konvencijom	Nadležna federalna i kantonalna ministarstva	OOSI, Koalicije	Većina postojećih zakona nisu u potpunosti usklađeni sa Konvencijom, kako terminološki, tako i po ostavarivanju prava	Broj usklađenih zakona koji je usklađen sa Konvencijom	Svi zakoni usklađeni sa Konvencijom	2020. i kontinuirano

POTREBNA SREDSTVA: /

NAČIN PRAĆENJA: REDOVNO IZVJEŠTAVANJE PREMA NADLEŽNOM MNISTARSTVU NAKON ZAVRŠENIH AKTIVNOSTI

VISINA SREDSTVA: /

Specifični cilj 2. Unaprijediti pristupačnost okruženja za osobe s invaliditetom kroz uklanjanje arhitektonskih i informacijsko-komunikacijskih barijera, kao ključni aspekt za njihovo potpuno uključivanje u društvenu zajednicu.

Uključivanje osoba s invaliditetom u njihovu životnu zajednicu u najvećoj mjeri određuje sama životna sredina koju karakterišu brojne arhitektonske i informacijsko-komunikacijske barijere.

S tim u vezi, i sama Konvencija, kao i svi drugi strateški dokumenti u ovoj oblasti, u fokus stavljaju uklanjanje navedenih barijera kao ključnu mjeru za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom.

Ova problematika je bila prepoznata i u prethodnom strateškom dokumentu, međutim, još uvijek nije dovoljno prihvaćena u programima i aktivnostima nadležnih institucija.

Stoga je jedan od specifičnih ciljeva ovog LAP da se obuhvate ključni aspekti i odgovorni nosioci u ovoj oblasti kako bi se kroz planirane aktivnosti osobama s invaliditetom omogućio život u njima arhitektonski prilagođenoj životnoj sredini, komunikacija i informacije u odgovarajućim formatima.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 2.

- Obezbijediti kontinuirano uklanjanje arhitektonskih barijera na javnim površinama i objektima, kao i saobraćajnim komunikacijama.
- Sprovesti sistematsku adaptaciju već izgrađenih stambenih objekata koji nisu izgrađeni u skladu sa standardima pristupačnosti osobama s invaliditetom.
- Osigurati da svi novoizgrađeni objekti zadovolje standarde pristupačnosti osobama s invaliditetom.
- Osigurati primjenu principa univerzalnog dizajna pri projektovanju i gradnji stambenih jedinica.
- Osigurati pristup i tehničke prilagodbe prostora odgojno-obrazovnih ustanova te pomagala za djecu s tjelesnim i čulnim invaliditetom, kako bi se otklonile građevinsko-arhitektonske barijere.
  - Planski uvoditi sisteme SOS telefona za uklanjanje svih postojećih barijera.
  - Povećati pristupačnost svih oblika javnog prevoza za sve osobe s invaliditetom.
- Osobama s vizuelnim, slušnim i intelektualnim invaliditetom obezbijediti nesmetan pristup informacijama u odgovarajućim formatima.
- Organizirati i sprovesti edukaciju državnih službenika i namještenika (na federalnom, kantonalnom, općinskom/gradskom nivou) u pogledu pristupa bez prepreka, kako bi se isti upoznali sa potrebama osoba s invaliditetom.

Specifični cilj 2. Unaprijediti pristupačnost okruženja za osobe s invaliditetom kroz uklanjanje arhitektonskih i informacijsko-komunikacijskih barijera, kao ključni aspekt za njihovo potpuno uključivanje u društvenu zajednicu.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
2.1. Osigurati pristup i tehničke prilagodbe prostora odgojno-obrazovnih ustanova te pomagala za djecu s tjelesnim i čulnim invaliditetom, kako bi se otklonile građevinsko-arhitektonske barijere, uvesti liste prioriteta kroz planiranje budžetskih pozicija	Kantonalno ministarstvo nadležno za obrazovanje; Osnivači predškolskih ustanova; FMON kao koordinirajuće tijelo	Nadležna federalna i kantonalna ministarstva zdravstva i socijalne politike, odgojno obrazovne ustanove OOSI	Kroz programe „Pomoć projektima inkluzije i projektima poboljšanja rada sa djecom s tjelesnim i mentalnim onesposobljenje“ i „Pomoć projektima poboljšanja odgojno-obrazovnog rada sa djecom sa poteškoćama u razvoju“ podržani su projekti koji se odnose na ovu aktivnost.	- Broj objekata u kojima je izvršena prilagodba; - Broj objekata u kojima su uklonjene građevinsko-arhitektonske barijere; - Broj nabavljenih pomagala;	- Osiguran pristup i tehničke prilagodbe prostora odgojno-obrazovnih ustanova - Osigurana pomagala za djecu sa poteškoćama u kretanju	kontinuirano

SREDSTVA_ BUDŽETSKA, KANT.MINS ZA OBRAZOVANJE NAUKU KULTURU I SPORT
 NAČIN PRAĆENJA: MONITORING GRUPE ZA PRAĆENJE I PROVEDBU LAP
 OKVIRNA SREDSTVA: PREMA BUDŽETSKOM PLANU NADLEŽNOG MINISTARSTVA

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
2.2.Obezbijediti kontinuirano uklanjanje arhitektonskih barijera na javnim površinama i objektima, kao i saobraćajnim komunikacijama, informativno edukativni paneli sa nadležnim gradskim i opštinskim službama sa područja ZDK	Vlasnici/ korisnici objekata; Nadležne Gradske/Općinske službe, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline Nadležna uprava za inspeksijske poslove/inspekcija	OOSI; Koalicija OOSI, Opštine i gradovi nadležne službe	Javne površine i objekti kao i saobraćajne komunikacije su većim dijelom nepristupačni OSI, posebno osobama s tjelesnim i čulnim invaliditetom, Ograničena budžetska sredstva	Procenat javnih površina i objekata kao i saobraćajnih komunikacija na kojima su uklonjene arhitektonske barijere, Budžetski kodovi i programi podrške OOSI	Povećana je pristupačnost javnim površinama, objektima kao i saobraćajnim komunikacijama	25% do 2021. Godine, kontinuirano

SREDSTVA: BUDŽETSKA, ZA AKTIVIRANJE I PROVEDBU LAPA, PROJEKCIJA

NAČIN PRAĆENJA: REDOVNO IZVJEŠTAVANJE PREMA NADLEŽNOM MNISTARSTVU NAKON ZAVRŠENIH AKTIVNOSTI

VISINA SREDSTVA: BUDŽETI LOKALNIH ZAJEDNICA OPŠTINA I GRADOVA, OVISNO O VELIČINI GRADA ILI OPŠTINE

Specifični cilj 3. Uključiti osobe s invaliditetom u sve oblasti života ravnopravno sa drugima, posebno u oblasti obrazovanja, kulturnog, sportskog, javnog i političkog djelovanja.

U većem dijelu ključnih sistema u Federaciji Bosne i Hercegovine, osobe s invaliditetom su marginalizirane ili čak potpuno isključene, iako je to u suprotnosti sa nekim od postojećih zakona. Primjer je sistem obrazovanja, gdje je zakonima jasno propisana nediskriminacija. Međutim, obuhvat djece sa invaliditetom redovnim odgojno-obrazovnim sistemom je nedovoljan, posebno na predškolskom nivou, kao ključnom razdoblju za razvoj djeteta, kao i visokom obrazovanju, kao ključnom razdoblju sticanja zvanja i zanimanja za osiguravanje kvalitetnog života osobe s invaliditetom.

U nizu važnih pitanja koja nisu riješena na adekvatan i sveobuhvatan način je i podrška porodicama koje imaju osobu sa invaliditetom, kako u smislu odgovarajuće materijalne zaštite, tako i u pogledu dostupnosti servisa podrške.

Pored toga, Izborni zakon BiH nije diskriminatoran, ali osobama s invaliditetom ne osigurava dostupnost izbornih mjesta i izborni materijal u dostupnom formatu (arhitektonske barijere na glasačkim mjestima, nepostojanje opcije dodanog Braile pisma).

Za osobe s invaliditetom od izuzetnog značaja je i bavljenje sportom te aktivno i pasivno učestvovanje u kulturno-umjetničkom životu. Iako je došlo do određenog napretka u oblasti kulture i sporta, on je nedovoljan. Posebno su nedovoljna finansijska izdvajanja za sportske aktivnosti osoba s invaliditetom, a nije razdvojen ni vrhunski i rekreativni sport, što ne omogućava pretpostavke za bavljenje i jednom i drugom vrstom sporta.

Osobe s invaliditetom imaju potrebu i interesovanje za kulturno-umjetnički život, često su umjetnički nadarene ili su usljed invalidnosti razvile svoje umjetničke potencijale. Afirmacija ove njihove potrebe nije samo poticaj njihovog optimalnog razvoja i poboljšanja kvalitete života, nego je dobrobit i za društvo. U smislu navedenog, politike i programi iz oblasti sporta i kulture trebaju biti mnogo senzitivniji i afirmativniji za uključivanje osoba s invaliditetom.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 3.

- Razvijati inkluzivni sistem obrazovanja i povećati obuhvat djece i mladih s invaliditetom u svim odgojno-obrazovnim ustanovama.
- Odrediti najbolji model podrške u nastavi i obezbijediti njegovu institucionalizaciju.
  - Unaprijediti inicijalno obrazovanje nastavnika.
- Osigurati kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika, stručnih saradnika i menadžmenta škole.
- Obezbijediti pristup savremenim tehnologijama u skladu sa potrebama osoba s invaliditetom.
- Pokrenuti proces transformacije specijalnih odgojno-obrazovnih ustanova u resursne centre inkluzivnog obrazovanja u cilju pružanja usluga stručne podrške, asistencije u nastavi i dr.
- Uklanjati barijere i uvoditi elemente informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u svim odgojno-obrazovnim, kulturnim i sportskim ustanovama i objektima koji su još uvijek nedostupni osobama s invaliditetom.
- Kontinuirano jačati kapacitete stručnjaka koji rade sa djecom i osobama s invaliditetom.
- Kreirati i provoditi programe vršnjačke podrške u odgojno-obrazovnim ustanovama.
- Jačati partnerstvo roditelja/staratelja djece sa invaliditetom i djece bez invalidnosti.
- Kreirati i provoditi programe/strategije za identifikaciju djece koja nisu obuhvaćena odgojno-obrazovnim radom, njihov upis u odgojno-obrazovne ustanove i prevenciju prijevremenog napuštanja školovanja te uspostavljati praćenje istog.
  - Jačati urede za studente s invaliditetom u okviru svih visokoškolskih ustanova.
- Osigurati materijalnu podršku porodicama koje za članove imaju osobe s invaliditetom.
- Unaprijediti oblast kulture u smislu prilagođavanja kulturnih dešavanja mogućnostima osoba s invaliditetom i podsticati iste na aktivno i pasivno učešće u njima.
  - Osigurati podršku ustanovama kulture koje koriste osobe s invaliditetom.
- Unaprijediti oblast sporta u smislu povećanja materijalne podrške, prilagođavanja uslova za bavljenje sportskim aktivnostima osobe s invaliditetom te ih podsticati na aktivno i pasivno učešće u njima.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
3.1. Odrediti najbolji model podrške u nastavi i obezbijediti njegovu institucionalizaciju, <u>Uspostaviti model podrške u nastavi za djecu s invaliditetom</u>	FMRSP; FMZ; Kantonalna ministarstva obrazovanja; FMON kao Pedagoški zavodi	Odgojno-obrazovne ustanove; Lokalna zajednica; OOSI;	Podržani projekti kroz programe „Pomoć projektima inkluzije i projektima poboljšanja rada sa djecom sa posebnim potrebama“ i „Pomoć projektima poboljšanja odgojno-obrazovnog rada sa djecom sa poteškoćama u razvoju“. Za naredni period predviđena je podrška projekata kroz program „Podrška projektima poboljšanja inkluzivnosti predškolskog i osnovnog obrazovanja“.	- Broj evidansiranih škola gdje je uočena potreba za razvijanjem održivih programa asistencije u nastavi - Procenat ostvarene saradnje između redovnih i specijalnih škola - Broj održivih programa asistencije u nastavi - Broj osiguranih asistenata u nastavi kroz angažiranje nastavnika koji su tehnološki višak, njihovu obuku, kao i obuku drugih kadrova koji mogu raditi kao asistenti u nastavi	Razvijeni održivi programi asistencije u nastavi u cilju poboljšanja rada asistenata i olakšavanju usvajanja gradiva saradnje između djeci s invaliditetom. Urađena evidencija škola u kojima postoji potreba za asistentima u nastavi, kao i evidencija potrebnih asistenata u nastavi. Realizirani održivi programi asistencije u nastavi. Obučeni i angažirani asistenti u nastavi	2020

AKTIVNOSTI: IZVRŠITI IZMJENU PEDAGOŠKIH STANDARDA I U ISTE UVRSTITI POZICIJU ASISTENATA U NASTAVI. DEFINIRATI NJIHOV NAČIN RAD I OSIGURATI IZVORE FINANSIRANJA, 2020. GODINA

SREDSTVA: BUDŽET ZDK, NADLEŽNOG MINISTARSTVA (OBRAZOVANJE, NAUKA, KULTURA I SPORT

INDIKATOR USPJEŠNOSTI IZMJENJENI PEDAGOŠKI STANDARDI, VISINA OSIGURANIH SREDSTAVA ZA OVU NAMJENU, BROJ ANGAŽOVANIH ASISTENATA

NAČIN PRAĆENJA: REDOVNO IZVJEŠTAVANJE PREMA KOMISIJI ZA MONITORING I EVALUACIJU LAP

VISINA SREDSTVA: VISINA SREDSTAVA DEFINISANA BROJEM UČENIKA, TE USVOJENIM PEDAGOŠKIM STANDARDOM

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
3.2. Osigurati kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika, stručnih saradnika i menadžmenta škole	Kantonalna ministarstva obrazovanja; Pedagoški zavodi; FMON kao koordinirajuće tijelo	Osnovne i srednje škole; Nastavnički fakulteti; OOSI; NVO; Međunarodne organizacije	Kroz program „Podrška stručnom usavršavanju prosvjetnih radnika“ podržani su projekti koji se odnose na ovu aktivnost.	- Procenat indentificiranih obrazovnih potreba nastavnika, stručnih saradnika i menadžmenta škole; - Broj programa obuke koje pohađaju nastavnici, stručni saradnici i menadžment škole	Identificirane obrazovne potrebe nastavnika, stručnih saradnika i menadžmenta škola. Realizirani programi stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika i menadžmenta škole. Nastavnicima, stručnim saradnicima i menadžmentu škola osiguran kontinuirani profesionalni razvoj	kontinuirano

AKTIVNOSTI: NADLEŽNO MINISTARSTVO I PEDAGOŠKI ZAVOD TREBA DA U KONTINUITETU I U SARADNJI AS OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA, PEDAGOŠKIM FAKULTETOM TE ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM ORGANIZUJE DODATNE PROGRAME OBUKE, SEMINARE I RADIONICE ZA NASTAVNIKE, STRUČNE SARADNIKE I MENADŽMENTE ŠKOLA S CILJEM NJIHOVE EDUKACIJE O NAČINU RADA I OPHOĐENJU PREMA DJECI S INVALIDITETOM.

SREDSTVA; BUDŽET ZDK

INDIKATOR USPJEŠNOSTI: BROJ ORGANIZOVANIH PROGRAMA OBUKE, SEMINARA I RADIONICA, BROJ NASTAVNIKA, STRUČNIH SARADNIKA TE MENADŽERA ŠKOLA KOJI SU BILI UKLJUČENI U OVE AKTIVNOSTI

NAČIN PRAĆENJA: IZVJEŠTAVANJE PREMA NADLEŽNOM RESORU MINISTARSTVA

OKVIRNA SREDSTVA PREMA BROJU PLANIRANIH STRUČNIH USAVRŠAVANJA I EDUKACIJA

Specifični cilj 4. Unaprijediti programe prevencije invaliditeta i programe rane detekcije i intervencije u ranom rastu i razvoju.

Mjerama prevencije, rane detekcije i intervencije, može se bitno uticati na pojavu i posljedice invalidnosti. Istraživanja pokazuju da je period ranog rasta djeteta, posebno prve tri godine života, i kontinuirano do deset godina, najintenzivniji i najosjetljiviji period u životu. Razvojni procesi koji se odvijaju u tom periodu su od ključnog značaja za optimalan rast i razvoj djeteta i sve što se u tom uzrastu zanemari, teško i rijetko se tokom života nadoknadi.

Strateški plan za unapređenje ranog rasta i razvoja djece u Federaciji Bosne i Hercegovine 2013.–2017 prvi je dokument u kojem su definirani ciljevi i aktivnosti bazirane na integrisanom pristupu sektora obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, kao najvažnijih resora za prevenciju, ranu detekciju i intervenciju na probleme invalidnosti. Iskustva iz provedbe ovog strateškog plana osvijetlila su veliku potrebu i smisao ovako koncipirane sistemske intervencije.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 4.

- Razvijati programe prevencije s ciljem sprečavanja nastanka invaliditeta.
  - Provoditi i unaprijediti programe rane detekcije i intervencije.
  - Razvijati referalne mehanizme između sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite za podršku djeci s invaliditetom i njihovim porodicama.
  - Razviti koncept dodatnih kapaciteta u predškolskim ustanovama i školama za pružanje stručne podrške za prepoznavanje i intervenciju kod djece s invaliditetom (resursne sobe)

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
4.3. Razvijati referalne mehanizme između sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite za podršku djeci sa invaliditetom i njihovim porodicama	Općine i Gradovi; Zdravstvene, obrazovne i ustanove socijalne zaštite;	Federalna i kantonalna ministarstva zdravstva, obrazovanja i socijalne politike; OOSI; NVO; Donatori	Postoje referalni mehanizmi razvijeni u okviru pilot projekata, ali ne postoji sistemski pristup provedbi i praćenju istih	- Broj općina i gradova - Broj uspostavljenih općinskih komisija za referalne mehanizme	Razvijena saradnja između sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite koja osigurava pružanje zaštite djeci s invalid. i njihovim porodicama	kontinuirano

AKTIVNOSTI : USAGLASITI SPORAZUM O REFERALNOM MEĐUSEKTORSKOJ SARADNJI, UZ KONTINUIRANI RAD NA PROVOĐENJU USVOJENOG IZVOR SREDSTVA; BUDŽET ZDK
 INDIKATOR USPJEŠNOSTI: BROJ USVOJENIH SPORAZUMA, NA VIŠIM I NIŽIM NIVOIMA IZVRŠNE VLASTI
 NAČIN PRAĆENJA: IZVJEŠTAVANJE O NAPRETKU, KOMISIJA ZA PRAĆENJE I PROVEDBU LAP
 VISINA SREDSTVA: NISU POTREBNA

Specifični cilj 5. Unapređivati kvalitetu i dostupnost usluga te uspostavljati nove usluge u skladu sa potrebama osoba s invaliditetom.

Dosadašnja briga društva uglavnom se zasnivala na osiguranju novčanih naknada za osobe s invaliditetom. U odnosu na finansijske prilike u Federaciji Bosne i Hercegovine, iznos ovih naknada se može ocijeniti primjerenim, što pokazuje da, u odnosu na ostale oblasti života, društvo pokazuje određenu brigu o osobama s invaliditetom. Međutim, svođenje brige društva na osiguravanje materijalnih davanja nije pokazalo unapređenje kvalitete njihovog života u cjelini, i sigurno, ovaj model nije primjeren ni za društvo ni za osobe s invaliditetom.

U tom smislu, a nakon izvršenih analiza stanja u ovoj oblasti, pokazalo se neophodnim razvijanje sfere socijalnih usluga i servisa podrške u zajednici, koji će omogućiti uključivanja osoba s invaliditetom u društvo. Uvođenjem novih inovativnih programa podrške i brige u zajednici stvorio bi se prostor za otvaranje novih radnih mjesta, zapošljavanje teže zapošljivih grupa. Time bi se problematika invalidnosti približila samoj društvenoj zajednici u kojoj te osobe žive. Osim toga, pokazalo se da je za djecu s invaliditetom i djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice od izuzetnog značaja uspostavljanje centara za pružanje usluga socijalne zaštite i dnevnog zbrinjavanja, na čemu će se u narednom strateškom periodu intenzivnije raditi.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 5.

- Izvršiti procjenu potreba i kapaciteta lokalnih zajednica za pružanje usluga osobama s invaliditetom s aspekta javnog, nevladinog i privatnog sektora.
- Planirati razvoj novih usluga u skladu sa procijenjenom potrebom.
- Definisati usluge koje se pružaju osobama s invaliditetom u oblasti obrazovanja i socijalne zaštite, način akreditiranja i licenciranja za pružanje usluga te definisati cijene usluga.
- Jačati kapacitete službi u zajednici usmjerene na osobe s invaliditetom (službe u zajednici u okviru domova zdravlja: centri za mentalno zdravlje i fizikalnu rehabilitaciju, centri za rani rast i razvoj, službe sestara u zajednici, timovi obiteljske medicine; ustanove socijalne zaštite: centri za socijalni rad, općinske službe socijalne zaštite, dnevni centri i odgojno-obrazovne ustanove: predškolske ustanove, osnovne i srednje škole).
- Razviti i provoditi sistem praćenja pruženih usluga.
- Unaprijediti i inovirati zdravstvene usluge u skladu sa potrebama pojedinih kategorija osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na reproduktivno zdravlje i planiranje porodice.
- Povećati dostupnost dnevnog zbrinjavanja u zajednici za djecu s invaliditetom i djecu ometenu u razvoju u cilju prevencija razdvajanja istih od porodice.
- Analizirati listu ortopedskih pomagala, revidirati istu u koordinaciji sa kantonima, te u skladu sa finansijskim mogućnostima kantona, osigurati sredstva za implementaciju.
- Izraditi Uputstvo o načinu ostvarivanja prava i korištenju ortopedskih i drugih pomagala koja se mogu propisivati u okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja, koja su u posebnom režimu nabavke (količinski ili vrijednosno),

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
5.1 Analizirati listu ortopedskih pomagala, revidirati istu u koordinaciji sa kantonima, te u skladu sa finansijskim mogućnostima kantona, osigurati sredstva za implementaciju	Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, kantonalno ministarstvo zdravstva	OOSI, KOALICIJA OOSI	Lista ortopedskih pomagala je sastavni dio Osnovnog pakta. Međutim, ista se ne primjenjuje na svim kantonima. Kontinuirano radi na proširenju i usklađivanju Liste	Inovirana lista ortopedskih pomagala	Postignut konsenzus svih kantona o jedinstvenoj listi ortopedskih pomagala i osigurana finansijska sredstva za implementaciju	Kontinuirano.

NOSILAC AKTIVNOSTI: MINISTARSTVO ZDRAVSTVA, ZZO ZDK

SREDSTVA: BUDŽETSKA ZZO ZDK, PREMA USVOJENOM UREDBI 2017, GODIŠNJA REVIZIJA

INDIKATORI USPJEŠNOSTI: PROŠIRENJE LISTE, SA POVEĆANJEM FINANSIJSKIH VRIJEDNOSTI POSTOJEĆIH POMAGALA, UVOĐENJE NABAVKE POD POSEBNIM USLOVIMA ZA SPECIFIČNA POMAGALA LAP U OBLASTI INVALIDNOSTI

NAČIN PRAĆENJA: REDOVNO IZVJEŠTAVANJE PREMA NADLEŽNOM MINISTARSTVU NAKON ZAVRŠENIH AKTIVNOSTI, MEDIJSKA PROMOCIJA

VISINA SREDSTVA: BUDŽET ZZO, PROCENTUALNO UVEĆANJE PREMA DOSTIGNUTOM NIVOU

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI	OČEKIVANI REZULTATI	GODINA
5.2 Pružanje usluga Stanovanja uz podršku	Ministarstvo za rad, soc.politiku i izbjeglice Sumero, CSR i službe socijalne zaštite	Opštine i gradovi, Javna preduzeća, Javne ustanove, donatori, NVO i međunarodne organizacije, Federalno ministarstvo, KOOSI	Smještaj korisnika u stambene jedinice pri ustanovi Sumero	Broj korisnika i pruženih usluga	Povećan kvalitet i Spektar usluga stanovanja I saradnje uz podršku NVP I JU Centar za djecu I odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK	2020/2021

NOSILAC AKTIVNOSTI: NADLEŽNO RESORNO MINISTARSTVO, PARTNERSKE ORGANIZACIJE, CSR

SREDSTVA: BUDŽETSKA SREDSTVA I SREDSTVA MINISTARSTVA ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU I IZBJEGLICE, SREDSTVA DONATORA

INDIKATORI USPJEŠNOSTI: PROŠIRENJE USLUGA I POVEĆANJE BROJA KORISNIKA

NAČIN PRAĆENJA: KOMISIJA ZA PROVEDBU I PRAĆENJE LAP-a, NADZOR CRS I MINISTARSTVA, MJESEČNI IZVJEŠTAJI SUMERA

VISINA SREDSTVA: PREMA BUDŽETSKOM KODU MINISTARSTVA I LOKALNIH ZAJEDNICA

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

Lokalni akcioni plan iz oblasti invaliditeta ZDK

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI	OČEKIVANI REZULTATI	GODINA
5.3 Pružanje usluga dnevnog zbrinjavanja OSI	JU Centar za djecu i odrasle osobe sa posebnim potrebama, Kanton, MRSPI, opštine I gradovi, Servis centri	Nevladine organizacije, Javna preduzeća, Javne ustanove, donatori, međ. Organizacije, Federalno ministarstvo, KOOSI	Usluge JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama i usluge nevladinih organizacija	Broj korisnika i pruženih usluga	Povećan kvalitet i Spektar usluga dnevnog Zbrinjavanja OSI	kontinuirano

NOSILAC AKTIVNOSTI: JAVNE USTANOVE PSOEBNOG TIPA, NADLEŽNO MINISTARSTVO I LOKALNE ZAJEDNICE

SREDSTVA: BUDŽETSKA SREDSTVA NALEŽNOG MINISTARSTVA. LOKALNIH ZAJEDNICA

INDIKATORI USPJEŠNOSTI: POVEĆANJE SPEKTRA USLUGA I BROJA KORISNIKA

NAČIN PRAĆENJA: REDOVNA ANALIZA STANJA U NAVEDENOJ OBLASTI, SARADNJA SA TIMOM ZA PRAĆENJE LAP

VISINA SREDSTVA: PREMA BUDŽETSKOM KODU MINSITARSTVA I LOKALNIH ZAJEDNICA

Specifični cilj 6. Sprečavati svaki oblik iskorištavanja, zlostavljanja i nasilja nad osobama s invaliditetom.

Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj je problem prosjačenja i trgovine ljudima izuzetno prisutan što zbog nedovoljno efikasnog sistema sprečavanja zloupotrebe ljudi, toliko i zbog građanskog mentaliteta koji svojim nerazumijevanjem samog problema doprinosi njegovom opstanku.

Osim toga, treba se obratiti posebna pažnja na zapostavljanje osoba s invaliditetom, što je često prisutan problem.

Buduće aktivnosti u okviru realizacije ovog strateškog cilja trebaju biti usmjerene na prevazilaženje prakse nepotrebnog odvajanja djece s invaliditetom od njihovih porodica i njihov smještaj u ustanove te je potrebno raditi na razvijanju postojećih i uvođenju novih modela alternativnog zbrinjavanja djece s invaliditetom u porodici i zajednicama.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 6.

- Kreirati i provoditi programe prevencije, zaštite, podrške, oporavka i reintegracije osoba s invaliditetom koje su žrtve bilo kojeg oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nasilja ili trgovine ljudima i integrisati ih u postojeću strategiju borbe protiv nasilja i trgovine ljudima.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI	OČEKIVANI REZULTATI	GODINA
6.1. Kreirati i provoditi programe prevencije, zaštite, podrške, oporavka i reintegracije OSI koje su žrtve bilo kojeg oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nasilja kroz adekvatnu pravnu pomoć I podršku	Kantonalni zavod za pravnu pomoć ZDK, NVO	Druge nadležne pravosudne institucije, Centri za socijalni rad, NVO, OOSI	Poznato je da postoje programi, ali ne postoji sistemski pristup provedbi i praćenju istih, ali ne postoje podaci koliko su iste usmjerene na OSI. Usvojena <i>Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013-2017)</i> , ("Službene novine FBiH" br. 22/13), koja je usvojena na 75. sjednici Federacije	Broj pruženih pravnih usluga: -Usmeno savjetovanje, --Pismeni podnesci, Posredovanje, -Zastupanje i drugo	Kantonalni zavod u Zenici će i u narednom periodu nastaviti razmatrati nove prijedloge i sugestije u cilju ostvarivanja potreba osoba sa invaliditetom u skladu sa svojim nadležnostima. Za korisnike svojih usluga osim drugih lica, shodno Zakonu o pružanju besplatne pravne pomoći, u isti su uvrštena i lica sa invaliditetom po osnovu statusa, čime je ovaj Zavod istim obezbjedio ravnopravan pristup u pružanju pravne pomoći. Znači, ova lica nisu diskriminirana, već naprotiv zbog arhitektonske barijere isti se primaju u prizemlju zgrade u kojoj je smješten Zavod u Zenici, ul. Kočevska čikma 1. Također, treba naglasiti da Zavod svojim zastupanjem na sudu uštedi značajna sredstva u Budžetu ZDK, što znači da je ovaj zavod opravdao svrhu postojanja	kontinuirano

NOSILAC AKTIVNOSTI: KANTONALNI ZAVOD ZA PRAVNU POMOĆ, PARTNERSKE ORGANIZACIJE, NVO SEKTOR

SREDSTVA: BUDŽETSKA PREMA RASPOREDU ZAVODA

INDIKATORI USPJEŠNOSTI; BROJ PRUŽENIH PRAVNIH POMOĆI, EDUKACIJA O PRAVIMA I NAČINU KORIŠTENJA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

NAČIN PRAĆENJA: PRESJEK GODIŠNJI STANJA KROZ IZVJEŠTAJ, SARADNJA SA KOMISIJOM ZA PRAĆENJE I PROVEDBU LAP

VISINA SREDSTVA: PREMA PLANU KANTONALNOG ZAVODA

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
6.2. Provoditi javne kampanje protiv nasilja nad ženama s invaliditetom, edukovati žene s invaliditetom da prepoznaju i prijavljuju nasilje i traže pomoć u zaštiti svojih prava	KaNtonalni zavod za pravnu pomoć, Centri za socijalni rad, NVO	OOSI ZAGOVARAČKE KUĆE I ORGANIZACIJE MEDICA CENTAR ŽENSKIH PRAVA	Provođeni su određeni edukativni programi, ali nasilje nad ženama sa invaliditetom nije bilo u fokusu tih edukacija	- Broj provedenih kampanja; - Broj osoba koje su uključene u edukaciju; - Broj prijavljenih nasilja nad ženama sa invaliditetom	Prevenција i prepoznavanje nasilja nad ženama s invaliditetom je unaprijeđeno, kako u nadležnim institucijama , tako i kod samih žena s invaliditetom.	kontinuirano

NOSILAC AKTIVNOSTI: KANTONALNI ZAVOD ZA PRAVNU POMOĆ, PARTNERSKE ORGANIZACIJE, NVO SEKTOR

SREDSTVA: BUDŽETSKA PREMA RASPOREDU ZAVODA

INDIKATORI USPJEŠNOSTI: BROJ PRUŽENIH I ODRŽANIH EDUKACIJA O PRAVIMA I NAČINU INSTITUCIONALNE BORBE PROTIV NASILJA PO SVIM OBLICIMA

NAČIN PRAĆENJA: PRESJEK GODIŠNJI STANJA KROZ IZVJEŠTAJ, SARADNJA SA KOMISIJOM ZA PRAĆENJE I PROVEDBU LAP

VISINA SREDSTVA:

Specifični cilj 7. Podizati svijest javnosti o problemima pitanja invalidnosti s ciljem uklanjanja predrasuda, kulturoloških i psiholoških barijera.

Društveni stavovi, predrasude i stereotipi o osobama s invaliditetom velika su prepreka njihovoj integraciji i društvenoj afirmaciji, pa i ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i potreba. Posmatrano globalno, posljednjih decenija došlo je do određenog napretka društvene svijesti po pitanju poimanja i pristupa invaliditetu, ali na ovom polju ima još puno posla, posebno u zajednicama u kojima dominiraju tradicionalne vrijednosti i milosrdni pogled na osobe s invaliditetom.

Ostvarenje ovog strateškog cilja nužan je preduvjet za sve druge promjene koje se tiču osoba s invaliditetom i unapređenje njihovog položaja u društvu.

Pitanje podizanja svijesti u prethodnom strateškom razdoblju je, u odnosu na druga pitanja, bilo aktuelno i planirane aktivnosti su kontinuirano provođene.

Iako ne postoji precizan pokazatelj, opravdano je vjerovati da je realizacija aktivnosti na podizanju svijesti doprinijela da problemi, prava, potrebe i mogućnosti populacije osoba s invaliditetom bude razumljivija u javnosti, političkim i izvršnim institucijama. Strategije u ovom pogledu su još brojne aktivnosti, a naročito kada je riječ o predrasudama donosioca odluka.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 7.

- Provoditi kampanje s ciljem uklanjanja predrasuda o osobama s invaliditetom.
  - Uvesti obilježavanje datuma značajnih za osobe s invaliditetom, utvrđene u međunarodnim dokumentima.
  - Provoditi edukaciju osoba s invaliditetom o njihovim pravima i obavezama, te izraditi vodiče o njihovim pravima u odgovarajućim formatima prilagođene prema skupinama osoba s invaliditetom.
  - Provoditi programe edukacije s ciljem unapređenja poštivanja rodne specifičnosti osoba s invaliditetom.
  - Provoditi javne kampanje protiv nasilja nad ženama s invaliditetom, edukovati žene s invaliditetom da prepoznaju i prijavljuju nasilje i traže pomoć u zaštiti svojih prava.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI/ JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
7.1. Uvesti obilježavanje datuma značajnih za OSI, utvrđene u međunarodnim dokumentima	Sva nadležna federalna i kantonalna ministarstva i ustanove koje zaduženi za imlementaciju ovog LAP	OOSI; NVO	Većina nadležnih institucija učestvuje u obilježavanju ovih datuma, ali se najčešće ne radi o njihovim programskim aktivnostima nego o sudjelovanju u aktivnostima drugih organizatora	- Usvojena lista značajnih datuma koji se obilježavaju; - Usvojena platforma/ protokol zajedničkog djelovanja nadležnih institucija	Nadležne institucije na zajedničkoj platformi/po usvojenom protokolu obilježavaju sve međunarodno značajne datume za OSI	kontinuirano

AKTIVNOSTI: DEFINISANJE 3.DECEMBRA U KALENDARU VAŽNIH DATUMA KOJE TREBA VLADA ZDK DA ORGANIZUJE U FORMATU PRIJEMA ZA OOSI, SVA MINISTARSTVA, TE DA SE NA ZVANIČAN NAČIN PREDSTAVE DOSTIGNUĆA U POBOLJŠANJU STATUSA I PRAVA OSI, NEVEZANO ZA TEMU KOJU PROPISUJE UM SREDSTVA: BUDŽETSKA PREMA PLANU ZA OBILJEŽAVANJE ZNAČAJNIH DATUMA
INDIKATORI USPJEŠNOSTI: USVOJENA LISTA I PROVEDENE AKTIVNSOTI

NAČIN PRAĆENJA: IZVJEŠTAJ I SARADNJA SA NADLEŽNOM KOMISIJOM ZA PRAĆENJE I PROVEDBU LAP
VISINA SREDSTAVA: PREMA PLANU NADLEŽNOG RESORA

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI /JEDINICA MJERE	OČEKIVANI REZULTAT	GODINA
7.2 Osigurati veću efikasnost kod rješavanje zahtjeva za osnivanje udruženja, zaklada, fondacija i drugih evidencija učestvovati u izradi i izmjeni propisa o pravima osoba s invaliditetom radi njihove uskladenosti sa Konvencijom o pravima i potrebama osoba s invaliditetom	Sektor za upravu i provođenje Strategije za borbu protiv korupcije Vlade Zeničko-dobojskog kantona	OOSI	Veliki broj registrovanih udruženja kao i kontinuirano podnošenje zahtjeva za osnivanje novih udruženja kao i zahtjeva za izdavanje izvoda iz registra udruženja Nisu jasno normirane odredbe postojećeg Zakona o udruženjima i fondacijama	Ostvarenje ciljeva osoba sa invaliditetom kroz sistem komunikacije sa organom uprave	Povećana efikasnost kod rješavanja zahtjeva a u cilju i omogućavanju udruženjima koja osnivaju osobe sa invaliditetom što brže realizovanje i obavljanje željenih aktivnosti koje udruživanjem u razne oblike doprinosi socijalizaciji osoba sa invaliditetom te ostvarivanju njihovih prava i kroz ovaj oblik udruživanja -osiguranje pravne podrške i zaštita prava osoba s invaliditetom	kontinuirano
NOSILAV AKTIVNSOTI: Ministarstvo za pravosuđe I upravu ZDK						
SREDSTVA: /						
INDIKATORI USPJEŠNOSTI: Efikasno I potpuno ostvarivanje svih prava građana						
NAČIN PRAĆENJA: Povratne informacije prema Komisiji za monitoring i evaluaciju LAP						
OKVIRNA SREDSTVA: /						

Specifični cilj 8. Jačati kapacitete organizacija osoba s invaliditetom i garantovati njihovo učešće u svim društvenim procesima

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obavezuje države potpisnice da osiguraju učešće osoba s invaliditetom u donošenju svih važnih odluka. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je još u okviru Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09), prepoznala značaj osnivanja organizacija osoba s invaliditetom i njihovu ulogu u poboljšanju statusa osoba s invaliditetom. I u prethodnoj strategiji definirane su mjere i aktivnosti koje su imale za cilj donošenje zakonskog okvira kojim će se definirati osnivanje i rad organizacija osoba s invaliditetom, podizanje kapaciteta i jačanje organizacija osoba s invaliditetom, te njihovo uključivanje u procese od značaja za položaj osoba sa invaliditetom. Međutim, implementacija planiranih mjera i aktivnosti, nije ostvarena u planiranoj mjeri, te se i u ovom strateškom dokumentu ovo pitanje nameće kao prioritetni cilj.

Kroz ovaj strateški cilj potrebno je nastaviti u pravcu ranije planiranih a nerealiziranih aktivnosti, kao i na razvijanju programa saradnje organizacija osoba s invaliditetom i institucija Federacije BiH, kao i nižih nivoa Kantona, zajedno ili pojedinačno, sa međunarodnim partnerima.

Aktivnosti u okviru Specifičnog cilja 8.

- Osigurati učešće organizacija osoba s invaliditetom u donošenju odluka koje su značajne za položaj osoba s invaliditetom.
- Pratiti provođenje obaveze učešća organizacija osoba s invaliditetom u donošenju odluka koje su značajne za položaj osoba s invaliditetom.
- Utvrditi stanje u oblasti postojećeg sistema organizovanja i rada organizacija osoba s invaliditetom, te uskladu sa planivima finansijski podržavati aktivnosti istih.
- Provoditi i unapređivati programe međunarodne saradnje institucija Federacije Bosne i Hercegovine i organizacija osoba s invaliditetom sa međunarodnim partnerima.
- Jačati kapacitete organizacija osoba s invaliditetom kroz programe podrške (antistigma kampanje, edukativni programi, pokretanje biznisa, izrada projekata i dr.).

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

AKTIVNOSTI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	POLAZNO STANJE	INDIKATORI	OČEKIVANI REZULTATI	GODINA
8.1 Obezbediti sredstva za program rada/ aktivnosti Koalicije OOSI; Saveza i kantonalnih udruženja	Ministarstvo za rad, soc.politiku i izbjeglice, Ministarstvo finansija i druga resorna ministarstva, Koalicija OSI	Međunarodne organizacije, NVO, OSI, KOOSI	Postoji utvrđen sistem finansiranja	Kontinuirano uvećanje sredstava, poštovanje vremenskog okvira za nesmetan rad	Ograničena sredstva u Budžetu	Budžet i projekti i programi podrške OSI

AKTIVNOSTI: TRENUTNO FINANSIRANJE KONTINUIRANO PREMA RASPOLOŽIVIM SREDSTVIMA POVEĆAVATI, KONTROLA VREMENSKI OKVIR DODJELE SREDSTAVA

IZVOR SREDSTVA: BUDŽET MINISTARSTVA

INDIKATOR USPJEŠNOSTI: PROCENAT POVEĆANJA I POŠTOVANJE VREMENSKOG OKVIRA

NAČIN PRAĆENJA: KOORDINACIJA SA KOMISIJOM ZA EVALUACIJU PRAĆENJE LAP

VISINA SREDSTVA: PREMA MOGUĆNOSTIMA BUDŽETA ZDK

MONITORING I EVALUACIJA PROVEDBE LAP IZ OBLASTI INVALIDNOSTI

Zbog važnosti pitanja invalidnosti u kontekstu evropskih integracija, složenosti Strategije kao dokumenta, od izuzetnog značaja je monitoring provedbe Strategije i općenito stanja u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine a kroz Lokalne akcione planove koji crpe aktivnosti iz Strategije, u narednom periodu Vlada Zeničko dobojskog kantona će poduzeti slijedeće aktivnosti:

- U roku od 60 dana od usvajanja dokumenta oformiti Komisiju za monitoring i evaulaciju provedbe Lokalnog akcionog plana ZDK, a prema standardnim procedurama Vlade ZDK, te da da najmanje jedan član bude iz Koalicije OOSI ZDK
- Konkretizuje i definiše način i metodologiju monitoringa i evaulacije te da Komisiji konkretna zaduženja i ovlaštenja u cilju monitoringa i evaulacije provedbe LAP
- Obezbjedi kroz stavku u Budžetu neophodna sredstva za monitoring i evaluaciju provedbe LAP, kako za realizaciju pojedinih opštih odredbi tako I naknade za Komisiju koja će raditi monitoring I evaluaciju LAP a shodno budžetskim okvirima i datim projekcijama neophodnih troškova za realizaciju istog.
- Definirati obavezu za podnošenje redovnog godišnjeg izvještaja o napretku u provedbi LAP Vladi Zeničko dobojskog kantona.

ZAVRŠNA RIJEČ

Realni pokazatelji stanja prava i položaja osoba sa invaliditetom ukazuju na određene pozitivne pomake, ali koji ne prate ekonomski razvoj naše države te i dalje veoma jako iskazanu diskriminaciju po osnovi sticanja invaliditeta. Pojedina systemska rješenja diskriminišu osobe sa invaliditetom u tolikoj mjeri da je ponekad nemoguće da se dostignuta prava izjednače prema najvišim a to dodatno opterećuje sam položaj i stvara netrpeljivost u samoj populaciji osoba sa invaliditetom. Generalno, osnov je takav da svaki pomak u izjednačavanju prava osoba sa invaliditetom je značajan, a time i ovaj LAP koji obuhvata osobe sa invaliditetom kroz zakonska rješenja nepotencirajući način nastanka invaliditeta.

Određeni subjektivni razlozi su uticali da rad interresorne komisije bude usporen, ali zahvaljujući angažmanu svih članova, posebno lidera interresorne grupe, predstavnika Ministarstva za rad i socijalnu politiku, došli smo do realnog okvira aktivnosti koje su izvodiive shodno finansijskim mogućnostima našeg kantona, a što je najbitnije imaju trajan karakter te nisu vezena osim pojedinih za određeni vremenski period.

Uspostavljanjem Komisije za monitoring i evaluaciju kao korelativnog faktora sa LAP imat će posebnu snagu da se ovo pitanje kontinuirano obrađuje i da mu se posveti dovoljno prostora i vremena u sklopu svih aktivnosti koje obavljaju nadležni resori, a generalni cilj je uspostavljanje kontinuiteta u rješavanju problematike iz oblasti invalidnosti.

Interresorno i intersektorsko koordinaciono tijelo Vlade Zeničko-dobojskog kantona za praćenje, usmjeravanje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti Strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine (2016.-2021.) :

1. Lamija Piljug, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
2. Indira Mundžić, Ministarstvo zdravstva
3. Mersudina Kovačević, Ministarstvo za pravosuđe i upravu
4. Amila Herceg-Hodžić, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
5. Ilija Zovko, Ministarstvo za boračka pitanja
6. Ivana Vukoja, Ministarstvo finansija
7. Kemal Bijelić, Ministarstvo za privredu
8. Amela Vukojević, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline
9. Nadžija Talić, Kantonalni zavod za pravnu pomoć
10. Nedžad Ahmetbegović, Savez ratnih vojnih invalida ZDK
11. Harun Aliefendić, Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom ZDK
12. Amir Mačković, Udruženje roditelja i djece oboljele od SSP iz Maglaja